

Medzinárodný kurz a konferencia bioetiky: *Hospice - súčasnosť a perspektívy*
Bratislava 11.-12. septembra 1997

TEOLOGICKO - EXISTENČNÝ POHĽAD NA ZMYSEL OBETY

ThDr. Anton FABIAN, CSc.

V roku 1968 zomrel v jednej parížskej klinike francúzsky kardinál Pierre Veillot vo veku 55-tich rokov. Jeho agónia bola dlhá. Keď umieral, povedal svojmu priateľovi biskupovi Lallierovi: «Dokážeme majstrovsky vymýšľať krásne vety o utrpení. Aj ja som dojímavým spôsobom kázaval o utrpení. Povedzte kňazom, aby mnohokrát radšej mlčali. Nevieme totiž, čo utrpenie je. Keď som to skutočne spoznal, dokázal som len plakať»⁽¹⁾.

Je to skutočne tak. Utrpenie nie je problém, ktorý by sme mohli zvládnuť štúdiom a uvažovaním. Je to skôr priepastne hlboké tajomstvo, o ktorom sa môžeme niečo dozvedieť iba skúsenosťou. Možno obyčajná ženička v Južnej Afrike, ktorá o utrpení nečítala nijakú knihu, vie ho chápať lepšie, ako najinteligentnejší lekár alebo teológ. Preto si uvedomujem, že musím byť vždy skromný a súcitne vnímavý, keď hovorím o chorobe, utrpení, starnutí a smrti.

Hovoriť o utrpení z teologického hľadiska znamená posvietiť si na tento problém slovami Písma svätého, čiže Božieho zjavenia. Hľadať v Božom slove odpoveď na otázky: Prečo je bolesť na svete? Prečo práve ja? Prečo práve teraz? Aký to má zmysel? Kde je Boh, keď vidí toľko utrpenia? atď.

Z Biblie vieme, že Boh nie je hluchý a necitlivý na otázku «prečo». On už jasnú odpoveď na túto otázku dal a to tak, že v Ježišovi Kristovi prežíval s nami našu pozemskú situáciu. V Ježišovi sa Boh ukázal ako taký, ktorý sa nevyhýba utrpeniu, ale ho podstupuje. Nevyhýba sa chorým, ale ich navštevuje, lieči, uzdravuje. Nevyhýba sa otázke smrti, ale kriesi mŕtvych. Teda na všetky naše vyššie uvedené otázky už Boh odpoveď dal. Ak ho človek obviňuje z mlčania, tak je to jehovina, že nechce alebo nevie kľúčom viery čítať slová Svätého Písma.

A ešte viac. Aby Boh nevyzeral len ako múdry šéf, ktorý rozkazuje a na všetko má pohotovú slovnú odpoveď, rozhodol sa odpovedať formou svedectva. Dať odpoveď nie na úrovni slov ale na rovine činov. Svedkom sa ľahšie verí ako kazateľom. Toto svedectvo bolo zrealizované v živote Pána Ježiša, keď na vlastnom tele znášal bolesť, spôsobenú mu zlobou druhých. Ak teda chcem nájsť odpoveď na horeuvedené otázky, musím si dať tú námahu aby som sa zoznámil so životom Pána Ježiša a porozumel jeho postojom.

Belgický teológ Luis Evely napísal: „Ježiš neprišiel utrpenie odstrániť, ani ho vysvetliť, ani ospravedlniť. Prišiel ho na seba vziať a tak ho premeniť“⁽²⁾. Na konferenciách sa snažíme obyčajne problém choroby osvetliť, nakoľko je možné dať návrh na odstránenie. Samozrejme, že je to z nášho pohľadu rozumné a správne, je to naše povolanie. Ale je zaujímavé všimnúť si, že „Ježiš neprišiel utrpenie odstrániť, ani ho vysvetliť, ani ospravedlniť. Prišiel ho na seba vziať a tak ho premeniť“

Čo to znamená: vziať ho na seba a premeniť, čiže zúčastniť sa na tejto ľudskej skúsenosti, to vidíme na Ježišovej Kalvárii. Dokázal sa zachovať milujúco aj voči najhrubozrnejšej drzosti farižejov, zákonníkov a rímskych vojakov. Hoci bol zlobou iných nasycovaný vrchovatou mierou, zároveň ju v sebe premieňal. Tak silno bol Kristus opretý o pravdu vzkriesenia, tak silno bol presvedčený, že láska Božia je väčšia ako ľudská zloba, že ani bolesť, ani choroba, ani smrť nezlikvidovali v ňom vedomie o existencii láskyplného Otca, ktorý nás vidí. Otca, ktorý trpí viac ako my, keď nás vidí v utrpení, Otca, ktorého bolí viac ako nás, keď sme ponorení do bolesti.

¹ BRANTSCHEN Johannes B., *Proč nás dobrý Bůh nechává trpět?*, Scriptum 1994, str. 3 (orig. Verlag Herder, 1986).

² EVELY Luis, *Blažení, kteří znášají utrpenie*, slov.preklad Bratislava 1969, samizdat, str. 22.

Vieme, že do programu spásy - na začiatku ľudských dejín - človek zaradil aj zlo, hriech, neposlušnosť a smrť (čosi vsunul). Teda aj choroba je výrobok človeka. Boh však do programu spásy zaradil moment vzkriesenia, pretvorenia, moment nádeje. Boh teda opravil to, čo človek pokazil. Ba viac premenil vinu na milosť, čiže smrť na život. Ale sprístupnil toto pochopenie iba tomu, kto sa rozhodne mať synovskú dôveru v Neho. Preto iba v optike viery, nádeje a lásky je možné vyriešiť situáciu utrpenia. Ak sme hovorili, že na Ježišovi bolo veľké to, že sa "zúčastnil", čiže vzal na seba bolesť, tak potom aj z našej strany porozumieme utrpeniu vtedy ak sa na ňom zúčastníme v duchu Ježišovom.

Je známe Ježišovo podobenstvo o viniči (Jn 15). Pripomína nám, že vetvu, ktorá neprináša nijaký úžitok, vinohradník odstraňuje, ale každú vetvu, ktorá prináša ovocie, čistí, aby priniesla ešte viac ovocia. Keď máme určitú prax z pestovania hrozna, vieme, koľko málo z toho zostane, keď sa ker hrozna ošetrí. Podobne aj my, keď pocítíme strihnutie, bolestný stisk nožničiek, ktoré sa volajú choroba a stárnutie, pýtame sa: Prečo sa tento rez? Prečo ho na mne prevádza? Aby ma očistil? Ale to bolí!

A tu je dôležitý moment. Ak naše srdce zostane verné a dôverujeme Bohu, potom - ako to On prisľúbil - zostane On v nás a vtedy prinesieme veľa ovocia. Ježiš žiada, aby sme verili, že z každého utrpenia je možno vytvoriť Jeho utrpenie, že ide o pokračovanie v Jeho utrpení. Ako píše Pavol: «Doplňujem vo svojich údoch to, čo chýba na Kristovom utrpení» (Kol 1, 24). Ale ak pohľadáme možnosťou zjednotiť sa s ním, ak odmietame jeho lásku, potom ho zraňujeme a rúcame Jeho dielo v nás. A aké iné lepšie náhradné riešenie máme?

39 ročný evanjelický teológ Dietrich Bonhoeffer, ktorý zahynul v koncentráku na Bielu sobotu 1945, napísal niekoľko rokov predtým: «Boh nám nedá ísť žiadnou cestou, po ktorej nešiel On a po ktorej by nás nepredchádzal. Volá nás na cestu, ktorú nám razil, na ktorej nás ochraňuje. Je to naozaj jeho cesta ...Boh pozná celú cestu, my poznáme len najbližší krok a posledný cieľ».³

Boh nielenže usporadúva veci podľa svojej múdrosti, nielenže sa s nami vydáva na cestu, ale nás aj predchádza. Tým nás zbavuje úzkosti pred tmou našej budúcnosti. Boh sa nám zjavuje tým väčší, čím hlbšie vnárame svoje bytie do ochranného tajomstva jeho lásky. Nemôžeme ho dokázať, ale môžeme o ňom svedčiť na základe skúseností, ktoré sme nadobudli vo veriacom spoločenstve s ním.

Teologicko-existenčný pohľad na utrpenie, chorobu, stárnutie a smrť nás však vedie k slovu "obeta". Pražský teológ Dr. Stanislav Novák vraví, že *obeta znamená premenu nižšieho na vyššie*. Vysvetľuje to na nasledujúcom príklade. Predstavte si, že ležíte na lúke a opaľujete sa. Pred sebou na skale vidíte malý kvietok a pýtate sa v duchu: ako tam mohol vyrásť bez pôdy? Stačí mu prasklina v skale s trochou zeminy. Keďže koreňok je zázračná chemická továreň, rozleptáva kameň a berie si do seba sodík, draslík, vápnik atď. To, čo je nižšie - kameň, obetuje sa pre to, čo je vyššie: kvietok

Pride však ovečka, ktorá kvietok spásie. Povedali by ste, že kvietok bol zničený? Nie, iba nižší, vegetatívny život sa ponúkol vyššiemu, senzitivnému. Cez obetu. A ďalej? Človek si vezme z ovečky vlnu, alebo syr, alebo mäso. Zabitie ovečky znamená zničenie? Nie, iba premenu nižšieho na vyššie. Keby to tak nebolo, čo by človek mohol jesť a požívať? (4)

Ako táto premena pokračuje v človeku? Najväčšie mohutnosti sú rozum, vôľa a city. Ale aj oni sú limitované. Ak sa opýtam rozumu: odkiaľ som? - odpovie mi: z náhody! Načo som? - aby som si tu užil! Kam idem? - rozum mi odpovie: k zničeniu! Sú to otázky, na ktoré rozum nevie dať dostačujúcu odpoveď. Rozum je totiž úžasný kritik. Všetko čo ho presahuje, čo si nevie predstaviť, vyhlási za nemožné a neskutočné: Trojjediný Boh, večný život, vtelenie alebo vzkriesenie. Ak

³ BONHOEFFER *Brevier*, (zostavil Otto Dudzus), Chr. Kaiser Verlag, Mníchov, 1968, s. 21.

⁴ Porov. CHALUPA Július, *Posila v slove B*, Effekt, Bratislava 1993, s. 198.

však prijmem pomoc ponúkanú Bohom, pravdu zjavenia, čiže jeho predstavu o mojom celovečnom živote, rozum musí so svojou predstavou trochu ustúpiť: a to je preň obeta.

Ježiš hovorí: "Ak pšeničné zrno neodumrie, ostane samo, ale ak odumrie, prinesie veľkú úrodu". (Jn 12, 24) Keď dozrievajú klasy pšenice skúste ísť na pole. Vyberte si jedno steblo a odhrňte zeminu. Pozrite až ku koreňu a nájdete scvrknutú šupku. Keď na jar zrno padlo do pôdy, klíčok akoby prosil: zrno, prosím ťa, odumri pre mňa! Ak by to neurobilo, čakal by ho proces zahŕňovania. Keď to urobí, v odumieraní vzniká proces premeny na bohatý klas. S týmto úžasom sa stretávame iba v obete. Jedna, cez obetu, rovná sa sto zŕn. V matematike platí $1 = 1$. Cez obetu platí $1 = 100$. «Kto stratí svoj život, pre mňa a pre evanjelium, nájde ho» hovorí Ježiš (Lk 9, 24). Ak máme vieru, deje sa v nás táto premena pozemského života na život v Bohu, premena nižšieho na vyššie. Cez obetu. Sv. Pavol to vyjadril slovami: Nežijem už ja, ale žije vo mne Kristus (Gal 2, 20).

Našu úvahu zakončíme vyrozprávaním skúseností a svedectva vášho kolegu, odborného lekára Cosima Caló, taliana, ktorý pracoval dlhé roky v Afrike a potom aj v Taliansku. Bol obdarený hlbokou ľudskosťou a neobyčajnou duchovnou hĺbkou. Zomrel pred piatimi rokmi. Píše:

«Mojím svetom bola choroba a mojou záľubou bol chorý človek. S ním som často viedol dlhé rozhovory. A niekedy aj bez slov, lebo, aká je vlastne «reč» chorého? Veľa rokov profesionálnej praxe som potreboval k tomu, aby som pochopil, že nemocný nie je číslo posteľe na nemocničnom oddelení, ale človek, ktorý má konkrétne meno. V roku 1964 som odišiel na trojročný pobyt do jedného údolia v Kamerune, blízko hraníc s Nigériou. Denno-denne som sa stretával s hnisavými chorobami, ktoré sú očiam viditeľné. Ale tam som pochopil aj to, čo je očiam neviditeľné, že totiž existuje ešte väčšie zlo ako hnisavá viditeľná choroba. Zlo, ktoré je v srdci človeka, ktoré sa dá iba vytušiť». Egoizmus, nejednota, pomstychtivosť, panovačnosť, násilie a hriech sú choroby duše, častokrát zamaskované. Lekár môže ošetriť viditeľný hnis na tvári alebo na ruke, ale kto ošetrí hnis duše?

A tak si uvedomujeme, že bolesť má dve tváre: vonkajšiu, viditeľnú, ktorá sa prejavuje chorobou a vnútornú, ktorá sa prejavuje v našich slovách, názoroch a postojoch. Bolesť je skutočnosť, ktorá tvorí súčasť ľudského života. Každý človek má svoju bolesť a každá bolesť - ako každý človek - je neopakovateľná. Chorý človek nosí svoju bolesť viditeľne. Zdravý nosí svoju bolesť v hĺbke pyšného srdca.

V roku 1967 som sa vrátil do Talianska a v práci som pokračoval. Pomaly sa rodilo vo mne najsilnejšie poznanie: Títo pacienti, donaha vyzlečení utrpením, mi pripadali ako živé kamene v stavbe ľudstva a jeho hodnôt. Ich odevom je zoslabnutie ale aj priezračnosť. Sú nositeľmi zvláštneho svetla, Božieho svetla... Keď je človek úplne vyčerpaný a vo tme zomierania, vtedy sa zdá ako keby niekto zvonku prišiel a zobral ho. Ide o skutočný kontakt s Bohom. Božie mlčanie sa ukazuje ako jeho zvláštna prítomnosť. Ako keby sa Boh vtelil do týchto nešťastných existencií. Slová umierajúcich mi pripadali akoby Bohom diktované. Tvárou v tvár smrti, človek si silno uvedomuje, že utrpenie je vstupnou bránou do sveta Boha.

Zvláštnu pozornosť si zaslúžia ľudia s duševnými chorobami. Ľudia, ktorí majú obmedzené rozumové a pamäťové schopnosti, ba niekedy dokonca úplne chýbajú. Títo ľudia sú akoby «zaparkovaní» na nesprávnom mieste. I keď nás nútia premýšľať o ľudskom nešťastí, vťahujú nás do postoja nežnosti, ktorý by sa mohol nazvať láskou. Simone Weil napísala: «Láskavo zaobchádzať s nešťastným blížnym je ako pokrstiť ho!»⁽⁵⁾

⁵ COSIMA CALO zomrel 13.I.1992 v Grottaferrata (Roma). Tento článok bol prevzatý z jeho referátu, ktorý predniesol 10.III. 1989 na stretnutí *Technologia in dialogo* na univerzite La Sapienza - Roma (porov. *Nové mesto*, è. 4/1992, str. 12 - 14).

Isteže sa so všetkými silami chceme pričiniť o to, aby bolo na svete menej bolesti, zla, chorôb a nešťastia, tak ako sa o to snažil doktor Cosima Caló. Ale základnou skutočnosťou je pochopiť a porozumieť «jazyku utrpenia». Tak ako hlad a smäd nám pripomínajú potreby tela, tak nám bolesť pripomína potrebu ducha. Núti nás zamyslieť sa nad cenou a zmyslom nášho života. Tak ako telo má právo na riadne ošetrovanie v nemocnici, tak naša duša má právo vedieť o Absolútne, v ktorom sa utrpenie transformuje. Ak existuje právo človeka na určitú etiku a kultúru, tak existuje aj právo na vieru, na úprimnú odovzdanosť do Božej prozreteľnosti.

Medzinárodný kurz a konferencia bioetiky: *Hospice - súčasnosť a perspektívy*
Bratislava 11.-12. septembra 1997

TEOLOGICKO - EXISTENČNÝ POHĽAD NA ZMYSEL OBETY

ThDr. Anton Fabian, CSc., kanonik, absolvoval Teologickú fakultu v Bratislave (1973) a postgraduálne štúdiá v Ríme na Lateránskej univerzite v rokoch 1992-1996. V súčasnosti je odborným asistentom na Katedre pastorálnej teológie Teologickej fakulty Univerzity Komenského a riaditeľom Arcibiskupského úradu v Košiciach. Okrem pastorácie chorých už päť rokov vo Vatikánskom rozhlase pripravuje reláciu: Vysielanie pre chorých (2 x mesačne).

V prednáške sa ponúka teologicko-existenčný pohľad na problém utrpenia, choroby, starnutia a smrti, to znamená nazeranie očami Biblie, čiže Božieho zjavenia. Biblická odpoveď je najkoncentrovanejšie vyjadrená v Ježišovej smrti a zmŕtvychvstaní. Zo strany človeka však vyžadujú tieto otázky záujem a postoj viery. „Ježiš neprišiel utrpenie odstrániť, ani ho vysvetliť, ani ospravedlniť. Prišiel ho na seba vziať a tak ho premeniť.“ (Louis Evely) - účasť Boha na dani človeka osvetľuje aj problém utrpenia. Podobenstvo o viniči naznačuje zjednocujúcu silu.

V druhej časti prednášky sa rozoberá výraz obeta v existenčnom zmysle premeny nižšieho na vyššie. V závere sa ponúkajú skúsenosti talianskeho lekára Cosima Caló o dvoch tvárach bolesti: viditeľnej, ktorá sa prejavuje chorobou a vnútornej, ktorá sa prejavuje v slovách, názoroch a postojoch. Chorý nosí svoju bolesť viditeľne, zdravý v hĺbke pyšného srdca. Tak ako telo má právo na riadne ošetrenie v nemocnici, tak naša duša má právo vedieť o absolútne.